

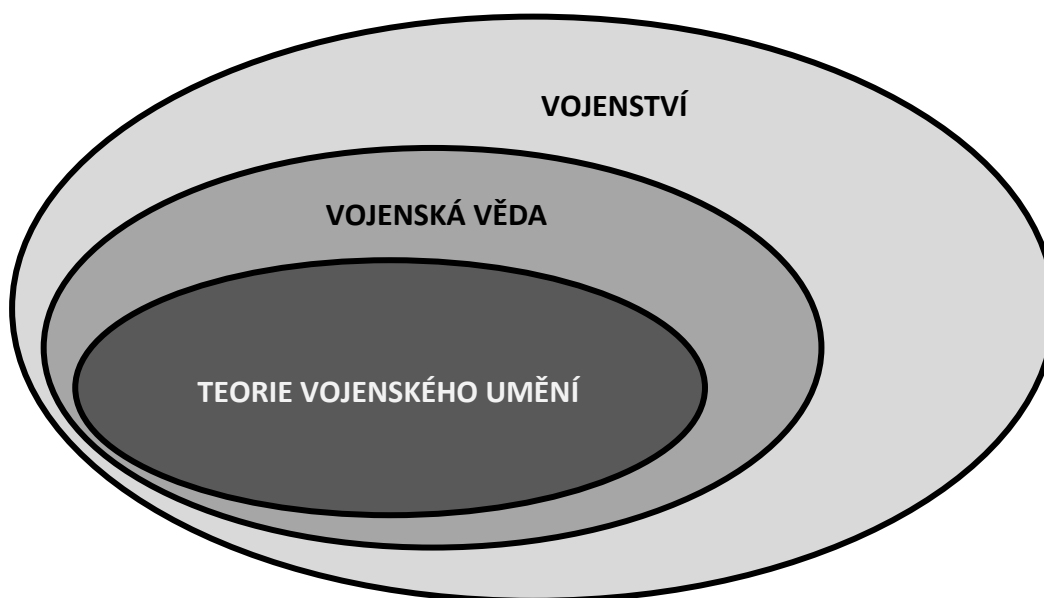
1 VOJENSKÉ UMĚNÍ A JEHO SLOŽKY

Základním předpokladem pro úspěšné studium *vojenského umění* je pochopení jeho místa v rámci *vojenství* a *vojenské vědy*. Je nezbytné zvládnout jeho obsah i zaměření a vazby mezi součástmi, které jej tvoří.

1.1 Vojenství, vojenská věda, vojenské umění

Vojenství je běžně, často a nekriticky používaným termínem. Základní chybou je jeho bezbřehé používání k označení čehokoliv, co se dotýká ozbrojených sil, války, operací, činností vojsk. Přitom lze nalézt a definovat jeho obsah a vztah ke kategoriím nižšího řádu, jako je vojenská věda, vojenské umění, strategie, operační umění, taktika a podobně.

Hierarchickou závislost těchto kategorií ukazuje obrázek 1-1.

Obrázek 1-1 Hierarchický vztah kategorií *vojenství* – *vojenská věda* – *teorie vojenského umění*
(zdroj autor statě)

Ze schématu plyne, že *teorie vojenského umění* je součástí širšího rámce. Tvoří jádro *vojenské vědy*, kterou zahrnujeme, mimo jiné složky, do kategorie *vojenství*, případně *vojenská síla státu*.

Vojenství

Při vymezení kategorie *vojenství* je nezbytné ji definovat a rozebrat její vnitřní obsah. Přes vysokou četnost používání tohoto pojmu neexistuje příliš mnoho jeho definic. Velký slovník naučný uvádí: *vojenství, obor zahrnující všechny otázky vojenské teorie a praxe, které souvisí s*

organizací, přípravou, výcvikem a bojovou činností ozbrojených sil (Velký slovník naučný, 1999: 1601).

Z definice plyne, že vojenství se netýká jen samotných ozbrojených sil. Vojenství je možno chápat v úrovni státní (koaliční), což charakterizují přístupy státu (koalice) k zajištění obrany s využitím ozbrojených sil. Dále pak v úrovni samotných ozbrojených sil, jejichž úroveň dokumentuje doktrinální soustava, organizace, personál, materiál i praktické schopnosti vést operace.

Stát (politická reprezentace) a jeho opatření promítající se do úrovně vojenství:

- stanovení základní filozofie zajištění obrany;
- definice poslání ozbrojených sil;
- stanovení rozhodujících úkolů ozbrojeným silám;
- vyčlenění zdrojů pro zajištění obrany v celém komplexu (nejen pro ozbrojené síly);
- regulace přístupů k zajištění obrany.

Celková úroveň vojenství závisí především na přístupech státu k otázkám bezpečnosti a obrany. Vojenství a jeho úroveň úzce souvisí s obsahem *pojmu vojenská síla státu*.¹

Ozbrojené síly a vojenství:

- permanentní příprava k plnění stanovených úkolů, zejména;
  - o modernizace a rozvoj doktrinální soustavy,
  - o rozvoj vlastních schopností (lidé, materiál, organizace),
  - o výzkum způsobů vedení bojové činnosti (včetně využívání poznatků a zkušeností),
- reakce na aktuální požadavky politické reprezentace.

Ozbrojené síly mají určitou schopnost, přispívající k úrovni vojenství v zemi.

Vojenská věda

Vojenská věda, jako součást vojenství nebo i vojenské síly státu, je *vědou společenskou, zabývající se ozbrojeným zápasem jako nejdůležitější formou vedení války* (Novotný, 2000: 66). Předmětem zkoumání vojenské vědy je ozbrojený zápas a vše, co s ním souvisí.

Vojenská věda se soustřeďuje především na (Novotný, 2000: 50-54):

- ozbrojený zápas (násilí nepřátelských stran);
  - o příčiny vzniku ozbrojeného zápasu,

---

¹ Vojenská síla státu – souhrn materiálních a duchovních možností společnosti, které může stát efektivně využít pro přípravu a vedení války nebo k jejímu zabránění. Zpravidla je chápána jako politický, mravní, vědecký a vojenský potenciál, s nímž stát (jeho politické elity) disponuje (Velký slovník naučný, 1999: 1601).

- zákony a zákonitosti ozbrojeného zápasu,
- teorie vedení ozbrojeného zápasu, principy operační a bojové činnosti,
- ozbrojené síly, jejich složení, strukturu, schopnosti;
- formy bojové činnosti ozbrojených sil;
- teorii všestranného zabezpečení, včetně logistické podpory;
- teorii přípravy ozbrojených sil (výcvik, vzdělávání, výchova);
- teorii velení a řízení ozbrojených sil;
- podíl společnosti mimo ozbrojené síly na obraně státu;
- účelnost rozdělení a využití zdrojů vyčleněných pro ozbrojené síly;
- akviziční politiku ozbrojených sil;
- modernizační trendy a jejich aplikaci v ozbrojených silách.

Za hlavní součásti vojenské vědy lze považovat:

- základy (obecnou teorii) vojenské vědy, teorii války;
- **teorii vojenského umění;**
- teorii výstavby ozbrojených sil;
- teorii vojenského výcviku a výchovy;
- teorii válečné ekonomiky a logistiky.

Teorie vojenského umění tvoří jádro vojenské vědy.

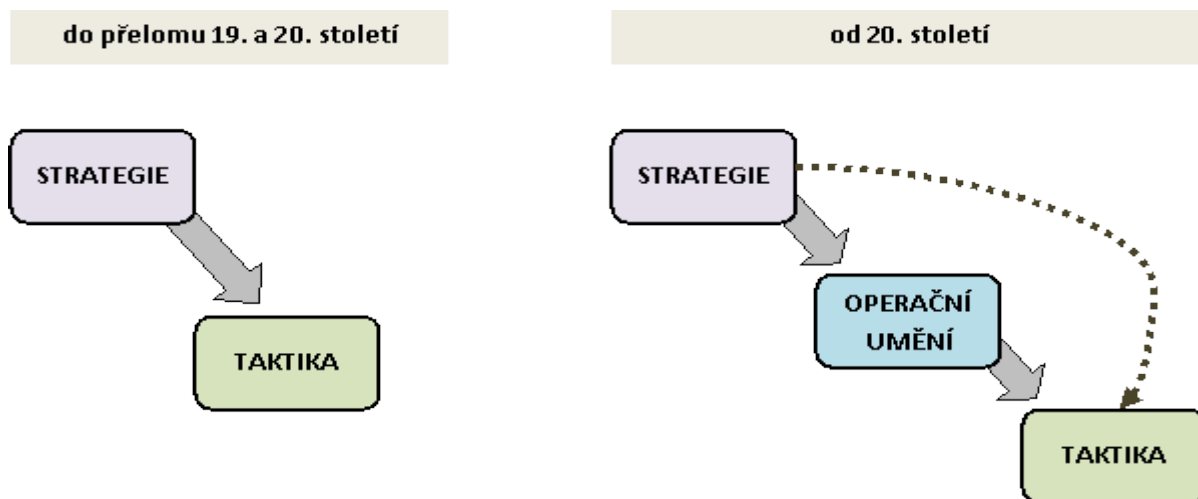
Vojenské umění

Teorie vojenského umění představuje systém znalostí o přípravě a vedení vojenské činnosti strategického, operačního i taktického měřítko za všech podmínek.

Vojenské umění prošlo dlouhým historickým vývojem a dá se konstatovat, že je téměř tak staré, jako samo lidstvo. Po dlouhou dobu obnášelo vojenské umění jen dvě složky, a to strategii a taktiku. Vládce (panovník) byl stratégem, který stanovoval cíle války (strategické cíle), ale navíc byl zpravidla i taktickým velitelem stojícím v čele svých vojsk v taktické bitvě. Zpravidla jen jednou bitvou byly naplněny strategické cíle. Přes velmi starou snahu o nalezení jistých pravidel a principů, snahu vytvořit teorii, šlo dlouho především o umění.

Historickým vývojem jsou postupně vytvářeny objektivní podmínky pro vznik spojovacího článku mezi strategií a taktikou.

Postupně se začíná prosazovat další složka vojenského umění, pro niž se vžil název operační umění. Zásadní vliv na vznik operačního umění měly nové společensko-ekonomické podmínky, které umožnily budovat a udržovat masové armády, možnost udržet je na válčišti dlouhou dobu díky trvalé materiální podpoře všeho druhu. Významně se zvýšila možnost manévru silami (železnice, letectvo) i kvalita a rychlost velení (telegraf, telefon). Zcela zásadně se zvětšil rozmach operací (prostor, doba trvání), přičemž rozhodnutí ve válce není dosaženo v jediné bitvě, ale zpravidla sérií bitev, pro kterou se ustaluje název tažení (kampaň). Dochází ke specializacím v ozbrojených silách, čímž vznikají druhy vojsk a služeb, mnohdy dříve zcela neznámé.

Obrázek 1-2 Složky vojenského umění
(zdroj autor statě)

Z výše uvedeného je zřejmé, že jeden velitel již nemůže být stratég i taktický velitel v bitvě. Stratég tedy stanovuje úkoly operačním velitelům, kteří s využitím štábů transformují strategické cíle a úkoly na cíle operační a taktické. Roste význam štábů na všech úrovních.

Teorie vojenského umění má dnes tři základní složky:

- teorii vojenské strategie;
- teorii operačního umění;
- teorii taktiky.

Dalšími složkami jsou *teorie velení a řízení vojsk*, *teorie podpory a zabezpečení činnosti vojsk* v operacích. Tyto složky mohou být zkoumány samostatně, ale současně jsou součástí základních složek vojenského umění.

Obrázek 1-3 Soudobé dělení teorie vojenského umění
(zdroj autor statě)

Strategie (vojenská strategie) má určující úlohu pro operační umění a jeho prostřednictvím i pro taktiku. Existuje také zpětná vazba, kdy pokroky v možnostech v úrovni taktické (nové zbraně, způsoby boje apod.) mohou výrazně ovlivnit operační umění a konečně i strategii.

1.2 Charakteristika složek vojenského umění

Rozhodujícími složkami vojenského umění jsou tedy vojenská strategie, operační umění a taktika. Problematika velení vojskům, podpory a zabezpečení činností vojsk prolíná všemi úrovněmi, od strategické až po taktickou.

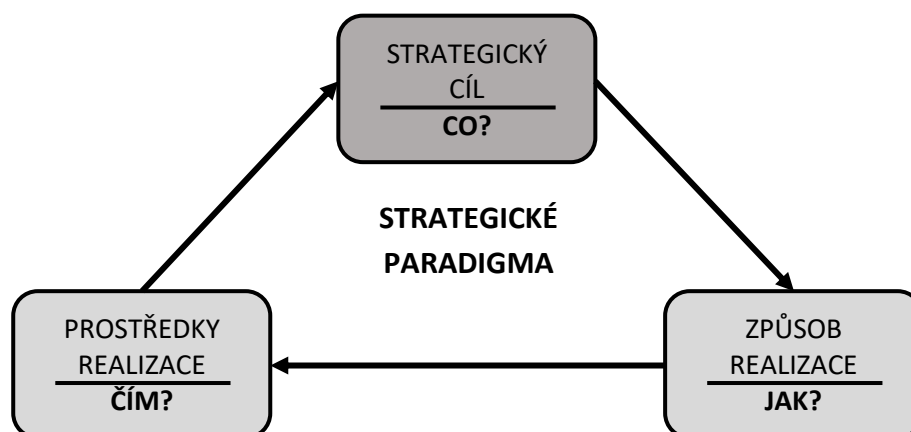
Vojenská strategie

Vojenská strategie se zabývá přípravou, použitím a zabezpečením ozbrojených sil a teritoria státu (koalice) k dosažení cílů odstrašení nebo cílů válečných. Je to oblast praktické činnosti nejvyššího vojensko-politického vedení v oblasti přípravy země a ozbrojených sil na válku a její vedení.

Vojenská strategie má vůdčí místo k ostatním složkám vojenského umění a soustřeďuje se zejména na:

- transformaci politických cílů války (angažování) do cílů vojenských;
- teorii a praxi přípravy a vedení strategických operací (způsoby realizace strategie);
- teorii a praxi výstavby ozbrojených sil (prostředků) k naplnění politických a vojenských cílů.

Zaměření tří výše uvedených oblastí, kterými se zabývá vojenská strategie především, pak naplňuje koncepci *cílů – způsobů – prostředků*, což tvoří **vědecké paradigma** představující nejzákladnější jednotku v rámci strategie jako vědy, což současně definuje její předmět a základní studijní otázky.

Obrázek 1- 4 Strategické paradigma
(zdroj autor statě)

Praktickým vyjádření tohoto paradigmatu jsou pak konkrétní dokumenty, plány, koncepce, ale i zákonné normy. Typickým příkladem může být strategie obrany státu, která definuje, jakých cílů má být v oblasti zajištění obrany dosaženo. Na tuto strategii může navázat například koncepce operačního použití ozbrojených sil, vyjadřující způsoby, jak strategických cílů dosáhnout konkrétní činností vojsk. Strategické cíle i způsoby jejich realizace jsou nemyslitelné bez odpovídajících prostředků, což jsou ozbrojené síly se svojí strukturou, výzbrojí, výbavou, zásobami apod. Příprava prostředků je zpravidla součástí dlouhodobých plánů výstavby, případně modernizace ozbrojených sil, plánů vyzbrojování a dalších dokumentů, jejichž názvy mohou být velmi rozmanité.

Existuje celá řada definic strategie. Jen výběrem, například Clausewitz uvádí: „Podle našeho rozdělení je tedy taktika *nauka o používání bojových sil v boji*, strategie je *nauka o používání bojů pro účely války*.“ (Clausewitz, 1996: 78) Na jiném místě svého díla uvádí: „Strategie je užití bojů k účelu války; musí tedy celému válečnému aktu vytyčit nějaký cíl, který je v souladu s účelem tohoto aktu, tj. sestavuje válečný plán, a s tímto cílem je spjata řada činností, které k němu mají vést, tj. sestavuje plány různých tažení a organizuje v jejich rámci různé boje.“ (Clausewitz, 1996: 129)

Soudobý vojenský teoretik Colin Gray definuje strategii jako „*teorii a praxi užití, nebo hrozby užití, organizovaného násilí pro politické účely*.“ .... tedy: „*užití vojenské síly k dosažení politických cílů*.“ (Gray, 1999: 23)

Obdobných, poměrně jednoduchých, ale i značně komplikovaných definic lze v odborné literatuře nalézt celou řadu.

Operační umění

V 19. a zejména ve 20. století roste masovost armád, zajištěná schopností jejich výbavy a udržitelnosti. Roste rozmach bojové činnosti (operací), a to jak z prostorového hlediska, tak také doba jejich trvání, množství zúčastněných vojsk a postupně vznikají i druhy vojsk, specializované na činnosti či podporu hlavních bojových sil. To vše klade stále větší nároky na sladění všech sil v operaci či boji. Dosažení strategického cíle již není zpravidla možné v jedné bitvě, ale vyžaduje celou sérii bitev a začíná se prosazovat pojem tažení (kampaň). Mění se i prostředky manévru vojsky – železnice, loďstvo, motorizace vojsk, ale také prostředky dokonalejšího velení – telegraf, telefon, radiové spojení. Tyto okolnosti a řada dalších vlivů, vyvolávají skutečnost, že stratég (strategický velitel) nemůže být současně i taktickým velitelem v bitvě, již není schopen sám obsáhnout celou problematiku velení silám. Rozrůstá se hierarchická struktura sil a s tím narůstá i význam štábů na všech úrovních. Objektivně vzniká potřeba střední úrovně vojenského umění, spojnice mezi strategií a taktikou. Tato spojnice musí být schopna transformovat strategický cíl do reálně proveditelných operačních cílů a úkolů vojsk a sladovat jejich úsilí k jejich naplnění. Začíná se tedy prosazovat a používat pojem **operační umění**.

Operační umění rozpracovává zásady společného použití operačních uskupení různých druhů vojsk k dosažení strategických a operačních cílů na válčišti. Transformuje strategické cíle na cíle (úkoly) taktické a vytváří podmínky pro jejich splnění nižšími, tedy taktickými celky. Jde zde o umění spojit teorii s praxí.

Operační umění má svou stránku teoretickou, ale i praxi přípravy a řízení operací. Soustřeďuje se především na:

- formulace obecných teoretických východisek a praktických způsobů přípravy a vedení operací;
- vytyčení cílů, směrů a zásad pro jejich naplňování taktickými celky;
- rozpracování metod a způsobů zabezpečení vojsk v operacích;
- řešení otázek řízení a velení vojskům v operacích;
- rozpracování požadavků na organizační struktury a výzbroj operačních uskupení;
- rozpracování otázek operační přípravy státního území (OPSÚ).

Za jednu z definic operačního umění lze přijmout následující: „Operační umění je aplikace tvůrčích schopností velitelů a štábů – s využitím jejich znalostí, dovedností a zkušeností – k vedení válečných operací, vojenských tažení a velkých operací, organizování činnosti a použití vojenských sil. Operační umění integruje stanovené cíle, způsoby realizace činnosti sil a použití prostředků napříč všemi úrovněmi války.“

Jestliže chceme pochopit význam operačního umění, jeho poslání a funkce, vytvořit jeho definici, pak si také musíme odpovědět na otázku: „Pro co je operační umění určeno?“ Odpověď zní, že pro sladěné úsilí druhů ozbrojených sil (myšleno pozemních, vzdušných, námořních a dalších) v operacích.

Výše uvedená shrnutí jsou využitelná pro vytvoření další definice operačního umění, která může znít následovně: „Operační umění je teorie a praxe společného, sladěného použití druhů ozbrojených sil k naplnění vojenských cílů operace.“

Taktika

Taktika je spolu se strategií nejstarší složkou vojenského umění. Taktika se zabývá teorií a praxí přípravy a vedení bojové činnosti jednotkami. Je praktickým realizátorem operačních činností vyšších uskupení vojsk.

Taktika v teoretické rovině vypracovává:

- formulaci zákonitostí a principů obecné teorie taktiky a taktiku druhů vojsk;
- zásady vedení bojové činnosti vojsk;
- zásady použití vojsk k řešení nevojenských ohrožení;
- metodiku přípravy vojsk;
- hlavní zásady organizace, řízení a velení vojskům;
- zásady všestranného zabezpečení a logistické podpory bojové činnosti.

Taktika je výraz řeckého původu a znamenal sestavu vojsk před bitvou. V současné době je taktika definovaná jako *umění kombinovat použití různých druhů vojsk proti nepříteli*. Za klasické války se uplatňuje na bojišti nebo během střetnutí (pozemního, námořního, vzdušného).

Taktika tedy působí na nejnižší úrovni vojenského umění, přesto však má vztah i k bodu, v němž válka vrcholí – tj. k bitvě. Taktik má dva základní cíle: chránit vlastní vojska a zničit vojska protivníka.

Taktika je kombinací útoku a obrany. Jejím základem je manévr, jehož účelem je vést jednotky proti nepříteli – a to buď se proti němu bránit nebo na něho utočit či se mu vyhnout, případně ho přinutit k přesunu. Často je uskutečňováno několik těchto operací současně. (Galatík a kol., 2008: 13-14)

Teorie velení a řízení vojsk

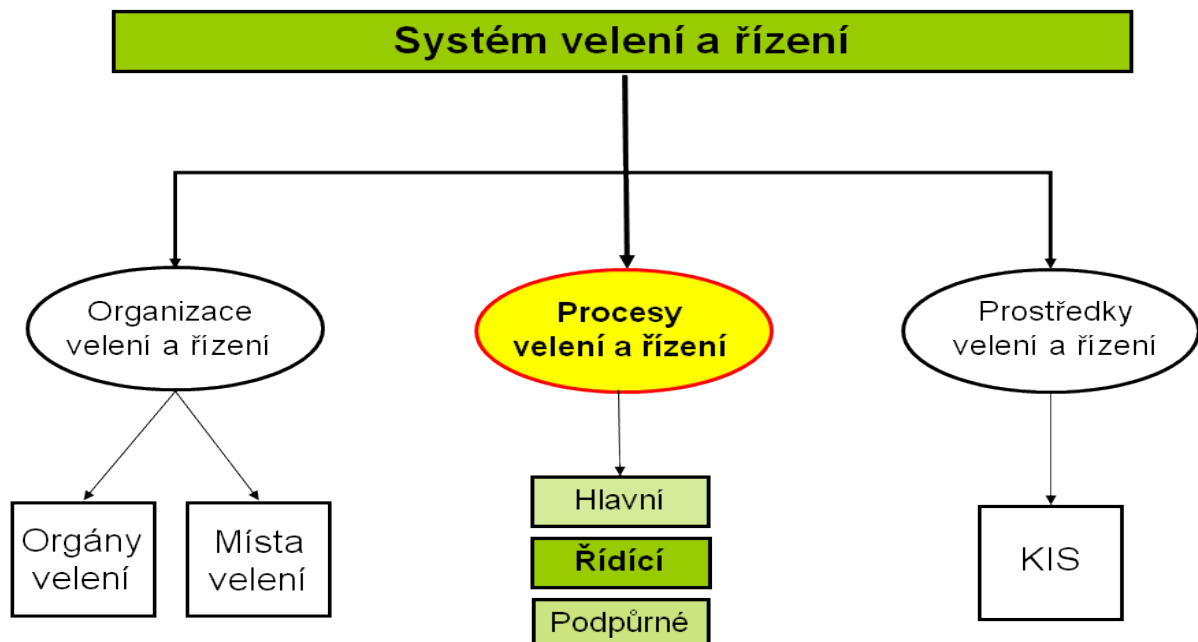
Velení a řízení vojsk má svou teoretickou i praktickou stránku. Proniká do všech úrovní v horizontální i vertikální rovině velení. V horizontální rovině jde především o součinnostní otázky, ve vertikální rovině se prosazuje zejména hierarchická struktura systému velení.

Systém velení a řízení se vytváří pro zabezpečení velení a řízení vojsk. Jeho cílem je zajistit za všech podmínek včasné a spolehlivé velení podřízeným a řízení vojsk v jednotlivých druzích boje, při přesunech i jiných taktických činnostech. Musí být odolný vůči působení protivníka. Vytvořený systém velení musí umožnit veliteli velet podle vývoje bojové situace z kteréhokoliv místa na bojišti.

Systém velení a řízení lze charakterizovat jako souhrn technických zařízení, osob a jimi realizovaných procesů, který poskytuje nezbytnou podporu veliteli při plánování, úkolování a řízení bojové činnosti podřízených sil a prostředků v souladu s jim stanovenými úkoly a cíli.

Systém velení a řízení se skládá ze tří komponentů ve vzájemném vztahu:

- organizace velení a řízení,
- procesy velení a řízení,
- prostředky velení a řízení.

Obrázek 1-5 Systém velení a řízení
(zdroj Černý a kol., 2011, upraveno autorem statě)

Plánování a řízení operací (boje, bojové činnosti) spadá do procesů velení a řízení.

Samotné **plánování** spadá do oblasti teorie a praxe velení vojskům, což je součást vojenského umění. Plánování operací, bojů, činností je cílevědomá a metodicky uspořádaná činnost orgánů velení prováděná před zahájením operace (činnosti) i v jejím průběhu. Cílem této činnosti je:

- přijmout rozhodnutí velitele (záměr, plán ...) a stanovit úkoly podřízeným, prostředky pro dosažení cílů;
- obsahově, prostorově a časově sladit činnost všech podřízených sil při plnění úkolů;
- přijmout a sladit opatření zabezpečení, podpory a ochrany vojsk.

Oproti tomu je **řízení operací** nepřetržitá činnost velitelů a štábů prováděná v průběhu operace, která spočívá v:

- nepřetržité porovnávání plánovaného průběhu operace se skutečným průběhem;
- usměrňování činnosti vojsk, jestliže se vývoj situace významně odchyluje od plánu.

Cílem řízení operací je maximální soulad reálného průběhu s plánovaným a splnění úkolů s minimálními ztrátami.

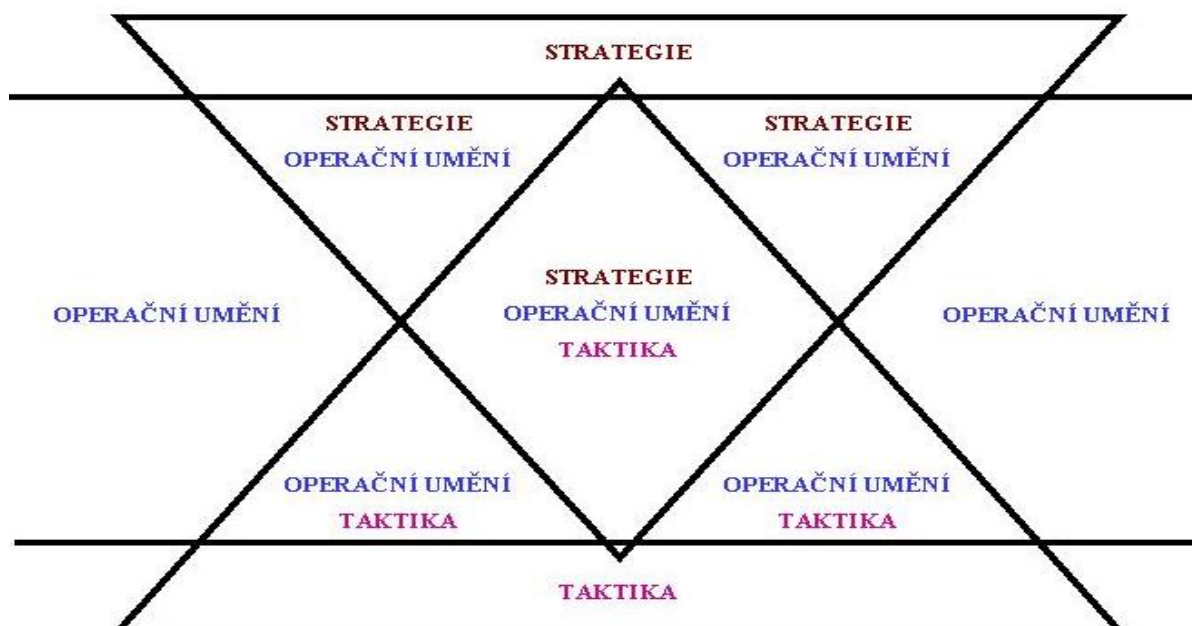
Plánování a řízení operace jsou dvě odlišné, ale mnohdy prolínající se činnosti štábů.

1.3 Vzájemná závislost složek vojenského umění

Vojenské umění je tvořeno systémem poznatků o zákonitostech, obsahu a charakteru války, o metodách, formách přípravy a vedení bojové činnosti na zemi, moři a ve vzduchu (ve strategické, operační i taktické úrovni). Mimo teorii zahrnuje i praxi přípravy a vedení vojenské činnosti na souši, moři, ve vzduchu.

Vztahy mezi složkami vojenského umění

Součástí vojenského umění jsou dnes **strategie – operační umění – taktika**. Všechny tři součásti jsou v **hierarchicky závislém vztahu**, kdy strategie stojí nejvýše a stanovuje úkoly operačnímu umění a to následně taktice, ale existuje i zpětná vazba, kdy vyšší úrovně musí brát do úvahy možnosti a limity úrovně nižší. Složky se také vzájemně podmiňují, ovlivňují a ve svých cílech a úkolech musí být sladěny. Úkoly a cíle nižších úrovní musí přispívat k naplnění úkolů a cílů úrovní vyšších.

Obrázek 1-6 Vztah mezi základními složkami vojenského umění
(zdroj Galatík a kol., 2008: 17)

Existuje tedy vztah *strategie– operační umění– taktika*, který má svou specifickou podobu v teorii a praxi. I přes relativní samostatnost všech součástí jsou tyto spojeny vazbami vzájemného respektování zkušeností, poznatků, principů a teorií. V praxi je vztah mezi strategickým stupněm a operačními a taktickými stupni organizace vojsk jednoznačný a je vyjádřen více či méně přesnými organizačními řady velitelství a štábů nebo povinnostmi velitelů. Nejznámější je vztah nadřízenosti stupně vyššího stupni nižšímu s právem stanovovat úkoly a vyžadovat jejich plnění. Jinak řečeno, jde o to, že nadřízený plní úkoly prostřednictvím podřízeného, a proto mu k tomu musí vytvářet co nejlepší podmínky. Existuje však i vztah opačný, vyjadřující nutnost respektovat výsledky plnění stanovených úkolů taktického stupněm operačním a jeho výsledky stupněm strategickým. (Galatík a kol., 2008: 16)

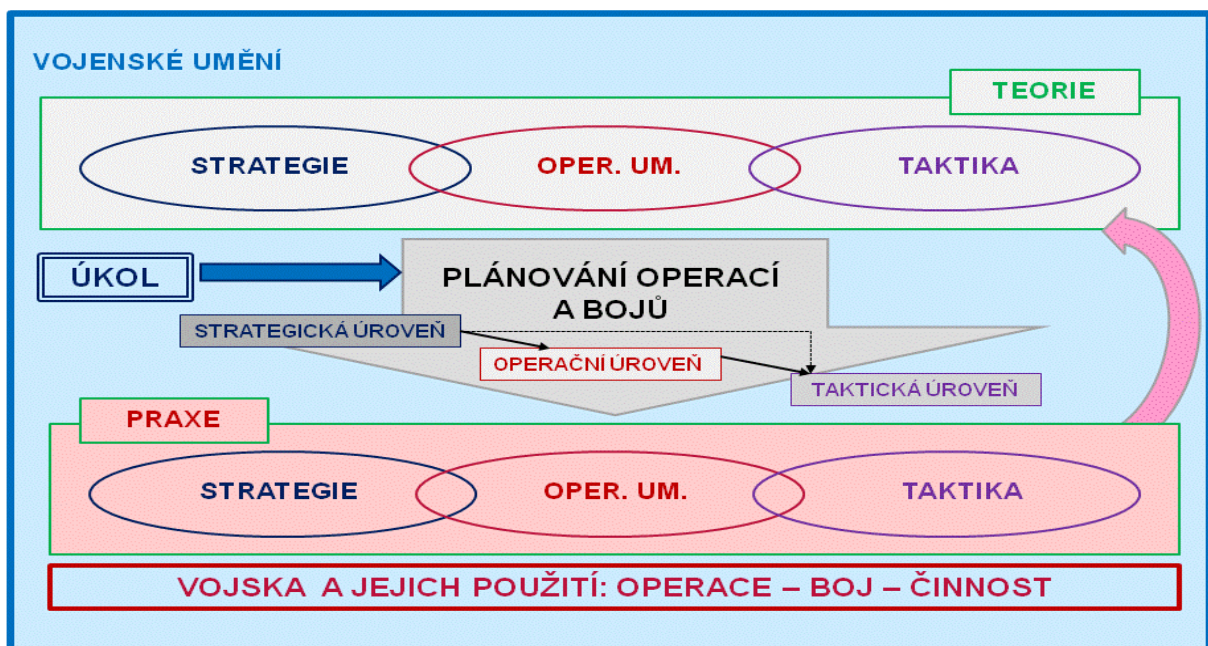
Přestože se strategie může dotýkat přímo až taktiky a opačně, je to úroveň operačního umění, kde se strategie a taktiky setkávají téměř bez výjimky.

Teorie a praxe vojenského umění

Teorie a praxe vojenského umění (strategie, operačního umění, taktiky) musí být vzájemně propojeny. Jakákoliv teorie bez praktického uplatnění je bez reálného užítku. Teorie a praxe vojenského umění se vzájemně ovlivňují. Teorie slouží praxi, praxe se opírá o teorii a vznáší požadavky na další teoretické poznatky, ale je i zdrojem poučení nebo verifikace teoretických východisek.

Samotná praxe vojenského umění je vyjádřena v uplatnění poznatků z vojenského umění veliteli a štáby při organizaci a řízení operací a boje. Konkrétním spojovacím článkem mezi teorií a praxí vojenského umění je proces plánování a následného řízení operací a bojů.

V tomto procesu je úkol stanovený nadřízeným konfrontován s teorií použití sil a jeho praktickou realizací (splněním).

Obrázek 1-7 Proces plánování operací a bojů – spojovací článek teorie a praxe vojenského umění (zdroj autor statě)

Schéma vyjadřuje propojení teorie vojenského umění s praxí právě cestou plánování operací a bojů. V tomto procesu je úkol nadřízeného transformován do úkolů vojsk pro jejich použití v operaci a boji. Přitom právě teoretická východiska jsou pro velitele a jejich štáby nezbytná. Ale i zpětně, praxe ovlivňuje teorii, zejména konfrontací teoretických východisek s realitou operace nebo požadavky na rozpracování teorie nové, odpovídající potřebám vojsk.